

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סדר קדימות בברכות

(מ' ב') **משנה:** היו לפניו מינין הרבה - (1) רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך. (2) וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה.

(מ"א א') אמר עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות (כגון זיתים ותפוחים ששניהם בורא פרי העץ), דר' יהודה סבר מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף. אבל בשאין ברכותיהן שוות (כגון צנון וזית), דברי הכל (אין ברכה אחת פוטרם, אלא) מברך על זה וחוזר ומברך על זה.

פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא: (1) חד אמר: מחלוקת בשברכותיהן שוות; אבל בשאין ברכותיהן שוות, דברי הכל מברך על זה, וחוזר ומברך על זה. (2) וחד אמר: אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת.

(ומברר) למאן דאמר בשאין ברכותיהן שוות פליגי, במאי פליגי (הרי ודאי אין אחד נפטר בברכת חברו)? אמר רבי ירמיה: להקדים (על מה יקדים לברך), דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, שנאמר: "אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגִפֶּן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ (תמרים)" (אלמא קפדינן אהקדמה, וכל שכן היכא דחד לאו ממין שבעה, דמין שבעה עדיף).

(מ"א ב') רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא. אייתו לקמייהו תמרי ורמוני. שקל רב המנונא, בריך אתמרי ברישא.

אמר ליה רב חסדא: לא סבירא ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה (ורמוני קודמים לתמרי)?!

אמר ליה: זה שני לארץ, וזה חמישי לארץ ("אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגִפֶּן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ"). אמר ליה: מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

היו לפניו מינים הרבה, שברכותיהם שוות, ויש ביניהם ממין שבעה: דעת רב האי גאון, רי"ף, וראשונים רבים, שהלכה כחכמים שמברך על החביב². ודעת בה"ג, רא"ש, רשב"א, וראשונים רבים, שהלכה כרבי יהודה שמין שבעה עדיף³. וכן פסק השו"ע⁴.

היו לפניו מינים שונים שאין ברכותיהן שוות: דעת רוב הראשונים שחביב קודם⁵. דעת הרא"ש שמקדים מה שרוצה⁶. ודעת המרדכי, שמין שבעה קודם. והשו"ע⁷ סתם כרא"ש, ובשם יש אומרים כרוב הראשונים שחביב עדיף.

2. דיחיד ורבים, הלכה כרבים. ובדעת הרמב"ם דנו המפרשים: הרמב"ם מביא את הדין שאם יש לפניו מינים, מברך על אחד ופוסק השאר, ואינו מזכיר שחביב עדיף. אמנם בסוף דבריו (לאחר דין אין ברכותיהם שוות) סיים שאיזה מהם שירצה להקדים, מקדים. וביארו ב"י ורבים מהמפרשים, דקאי גם אתחילת דבריו. ופוסק כחכמים גם בברכותיהם שוות, ומברך על החביב. אבל הגר"א (ריא, ס"ק ו) ביאר דגרס "וחד אמר בשאין ברכותיהן שוות מחלוקת" (ולא אף בשאין וכו'). ודעתו, דבשברכותיהן שוות, לא שייך קדימה כלל, אלא מברך על אחד ופוסק את חבירו. ורק בשאין ברכותיהן שוות פסק כרבנן דחביב עדיף, כדלהלן.

3. שכל האמוראים שהולכים אחר המוקדם בפסוק, סבירא להו כרבי יהודה (דהשתא כשהם כולם מן המינים אזלין בתר המוקדם בפסוק, כשיש לפניו ממין ז' וממינים אחרים לא כל שכן שמין ז' קודם). רי"ד.

4. או"ח ריא,א. וראה ט"ז (ס"ק א) שכתב שלענין הלכה אין כאן שום חשש, דבכל הדרכים יש לו על מה לסמוך. והמשנ"ב (ריא,ב, ס"ק יג; שעה"צ ס"ק ח) כתב שמשמע מסתימת המחבר דהעיקר כדעת הרא"ש ודעימיה, שהיא דעת רוב הפוסקים. ודלא כהט"ז.

מקורות - סיעה א' - רב האי גאון (הו"ד ברא"ש ורשב"א). רבינו חננאל (הו"ד בשיבולי הלקט, סדר ברכות סי' קס). ספר האורה (ספר האורה ח"א, הל' פירות ומיני מזונות; וכן מחזור ויטרי סי' עג. סידור רש"י, סי' קכג). אשכול (מהד' אלבק, הלכות ברכת מיני מזונות ופירות דף מג ב). ראבי"ה (ח"א, ברכות סי' קטז). אור זרוע (ח"א, הל' סעודה סי' קעו). ספר החינוך (מצוה תל). ריטב"א (חי' מ"א א', ד"ה ולענין הלכתא; הל' ברכות גט). רא"ה (מ"א א', ד"ה אמר עולא).

סיעה ב' - בה"ג (סי' א, ברכות פ"ג; הו"ד בראשונים). ראב"ד (הו"ד ברשב"א). תוספות (מ"א א', סוד"ה אבל; ד"ה א"ר ירמיה). רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה ולענין). רשב"א (מ"א א', ד"ה ולענין פסק וכו' ואלא מיהו וכו'). רי"ד (פסקי רי"ד, מסכת ברכות פרק ו, מ"א א'; הו"ד בשיבולי הלקט). מרדכי (סי' קלב). מהר"ם רוטנבורג (ברכות מהר"ם, סי' יד, הוצ' מכון ירושלים; הו"ד במרדכי). רא"ש (סי' כה). רבינו שמואל בן חפני (הו"ד בשיבולי הלקט). שיבולי הלקט (סדר ברכות, סי' קס). ור' רמב"ם (הל' ברכות ח,יג).

5. הלא הם רי"ף ודעימיה שפוסקו כחכמים, שבכל גוונא חביב קודם. וכן דעת הרמב"ם (ראה הערה קודמת). ונוספו עליהם, תוספות, רבינו יונה רשב"א וסמ"ק, שאף שפסקו כרבי יהודה, כיוון שפסקו כעולא, שבשאין ברכותיהם שוות לא נחלק רבי יהודה, אין חשיבות למין שבעה, וממילא מקדים החביב.

6. ואין עדיפות לשבעת המינים או לחביב, דלא שייכי זה לזה כלל.

7. או"ח ריא,א. אבל מביאור הגר"א (ס"ק ד) משמע שפוסק כרוב הראשונים, וכדעת היש אומרים. כן כתב המשנ"ב (ס"ק ט) שעיקר כדעה זו, שיש עדיפות בחביב. מקורות - רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה אבל). רב האי גאון (הו"ד ברשב"א). רשב"א (מ"א א', ד"ה ולענין). סמ"ק (סי' קנא). רא"ש (סי' כה). בה"ג (סי' א, הלכות ברכות, פ"ו). מרדכי (סי' קלב, עיי"ש).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קדימות בברכה בין פרי עץ לפרי אדמה: מסתימת רוב הראשונים נראה דאין עדיפות לברכת בפה"ע על ברכת בפה"א. וכן כתבו בפירוש **רבינו יונה**, **רשב"א**, **שיבולי הלקט** בשם **רבינו חננאל ורי"ד**, ואורחות חיים בשם **רוב הגאונים**. אולם דעת **בה"ג** דבפה"ע קודם לבפה"א. וכן דעת **רבינו שמואל בן חופני גאון**, וכן משמע מדברי **תוספות**. והשו"ע⁸ סתם במקום אחד **כרוב הראשונים**, ובשם יש אומרים **כבה"ג**. ובמקום אחר סתם **כבה"ג**.⁹

הגדרת חביב: רמב"ם מפרש שהוא המין שחפץ להקדימו באותה שעה. **ורבינו יונה ורא"ש** סוברים שחביבות נקבעת לפי הרגילות. וכן פסק **השו"ע**.¹⁰

באיזה אופן ברכה פוטר ברכה חשובה ממנה: כתב **רבינו יונה** שאם בירך על מין אחד בפה"א, אינו פוטר פרי אחר שברכתו בפה"ע, אלא אם כן התכוין לכך בפירוש¹¹. וכן פסק **השו"ע**.¹² **ורשב"א** כתב שאם היו לפניו שני מינים שהאחד חביב מחבירו, ובירך על שאינו חביב, אינו פוטר את החביב, אלא אם כן התכוין לכך בפירוש¹³. וכן פסק **הרמ"א**.¹⁴

8. או"ח ריא, ג; או"ח ריא, ה. וכתב כף החיים (ס"ק כ), דמדסתם השו"ע (בסעי' ה) כבה"ג, משמע שדעתו מסכמת כסברתו (בסעי' ג ובס"ק ו כתב שמנהג העולם להקדים עץ אפילו כשפרי האדמה חביב). והמשנ"ב (ס"ק יח) כתב שהסכימו האחרונים דנכון לנהוג כבה"ג אם שניהם שוים בחביבות. אבל אם פה"א חביב עליו יותר, מברך על החביב. וכן אם פה"א הוא מין שבעה (כגון קליות של חטים ותפוח), יש לו לברך תחלה על החטה שהוא מין שבעה, וקודמת בפסוק. מקורות - ראה פסקאות קודמות. רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה עוד כתב בה"ג). ארחות חיים (ח"א, הלכות ברכות, אות כ).

9. לא התברר לי מלשונות הראשונים אי פליגי על בה"ג גם באופן שפה"ע ופה"א שווים בחביבות. ומלשון השו"ע (ריא, ג) משמע דפליגי אף כששוים בחביבות, ואין ביניהם ממין שבעה.

10. או"ח ריא, א. **והגר"א כתב** (או"ח ריא, א, ס"ק ז), **שכדברי הרמב"ם משמע מהמשנה** "וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה". משמע מה **שעכשיו** רוצה. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ח, ג). רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה גמרא, "ואע"פ שאינו רוצה לאכלו וכו'"). רא"ש (סי' כה).

11. ברש"י אפשר היה להבין שבצנן וזית, בירך על הצנן, לעולם לא נפטר הזית (ורק בחד מינא, בירך בפה"א על עץ, יצא). אמנם מדברי רבינו יונה מתבאר, דהיינו דוקא אם לא כיוון לפוטרו. ב"י וביאור הגר"א (רו, ס"ק ד).

12. או"ח רוב, מקורות - רש"י (מ"א א', סוד"ה אבל). רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה אבל). רשב"א (מ"א א', ד"ה ולעניין).

13. שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את שהוא חשוב, דרך גררא, אלא דרך כוונה. רשב"א.

14. או"ח ריא, ה (הו"ד רשב"א בב"י, כאן ובס"י רוא). וכתב משנ"ב (ריא, ה, ס"ק לב): אבל אם בירך על החשוב פוטר את שאינו חשוב, אפילו לא נתכוין בפירוש לפוטרו, כיון שהיה מונח לפניו על השולחן בשעת ברכה. ואם הביאו לו אחר שכבר כלה המין הראשון, צריך לחזור ולברך. ואם הביאו לו אחר שבירך, אבל עדיין לא כלה אכילתו, יש דעות בפוסקים וספק ברכות להקל. ולכתחלה מבואר שם ברמ"א דיש ליזהר לכיון לפטור את אשר יביאו לו אחר כך. אחרונים דנו לגבי ברכה אחרונה, למי שאכל כמה מינים, ובירך אדעתא למפטור רק מין אחד. ראה פמ"ג (סימן רז, א"א ס"ק א). שו"ת רב פעלים (ח"ב, או"ח, סימן לב). הפלאה (ברכות מ"ד ב', ד"ה זימנא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מג"ע א"ש: כתב הגהות מיימוניות בשם מהר"ם מרוטנבורג, דברכת מזונות קודמת למין שבעה¹⁵. **ורבינו פרץ** כתב, ויקדים ברכת פרי הגפן לפרי העץ, אפילו בתמרים וזיתים¹⁶. **וכמה ראשונים** כתבו שברכת בפה"א קודמת לשהכל¹⁷. וכן נפסק **בשו"ע**¹⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' ריא)

א. היו לפני מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, מקדים מין ז', אף על פי שאינו חביב כמו המין האחר; ואם אין ביניהם ממין שבעה, מקדים החביב; ואם אין ברכותיהם שוות, אפלו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפלו אינו חביב; ויש אומרים שגם בזה צריך להקדים החביב; ונקרא חביב, המין שרגיל להיות חביב עליו, אפלו אם עתה חפץ במין השני.

ב. ולהרמב"ם אם היה מין אחד חביב לו יותר, בין שברכותיהם שוות, בין שאינם שוות, בין שיש בהם ממין ז', בין שאין בהם ממין ז', מקדים החביב לו אז באותה שעה; ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה, אם יש ביניהם משבעת המינים, עליו מברך תחלה.

ג. הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שיהכל, בורא פרי העץ קודמת שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד; וכן בורא פרי האדמה ושהכל, בורא פרי האדמה קודמת; ואם הביאו לפניו בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, איזה מהם שירצה יקדים; ויש אומרים שבורא פרי העץ קודם.

15. כיון דחשיבי דעבדי מינייהו פת, ברכתן קודמת, אף על גב דלא עבדינהו פת.

16. דאף על גב דאמרין דתמרים קודמין לענבים משום דזה שני לארץ כו', היינו משום דברכת שניהם בורא פרי העץ, אבל גבי יין שהברכה מבוררת, שמזכיר הגפן ממש, לכך קדים לתמרים.

17. שברכת בפה"א מעולה יותר מפני שהיא ברכה פרטית וברכת שהכל היא כללית. כדאמרין לעיל (ל"ט א') בעובדא דבר קפרא, לפי שהיא מבוררת יותר. על פי רא"ש ורבינו יונה.

18. או"ח ריא. קדימות במ"מ - סעי' ו. קדימות בפה"ג לבפה"ע - רמ"א סעי' ד. קדימות בפה"ע ובפה"א לשהכל - סעי' ג. ולגבי קדימות בהפ"ע לבפה"א, ראה פסקה נפרדת, לעיל ("קדימות בברכה בין פרי עץ לפרי אדמה"). וראה סיכום כולל ומפורט במשנ"ב (ס"ק לה).

מקורות - בה"ג (סי' א, ברכות פ"ו; הו"ד בראשונים). רבינו פרץ (סמ"ק, הגהות רבינו פרץ, מצוה קנא, הגהה כא). רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ובפירוש נראה). רא"ש (סי' כה). שבולי הלקט (סדר ברכות סי' קס) בשם רבינו שמואל בן חפני גאון.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ד. כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה (דברים ח, ח) קודם לברכה, וארץ בתרא הפסיק הענין, וכל הסמוך לו חשוב מהמאחר ממנו לארץ קמא; הלכך תמרים קודמים לענבים, שזה שני לארץ בתרא וזה שלישי לארץ קמא. **הגה:** ודוקא שאוכל ענבים כמות שהן, אבל אם עשה מהן יין שקובע ברכה לעצמו בורא פרי הגפן חשובה, והיא קודמת לברך עליו תחלה; אבל מעשה קדרה מחמשת מיני דגן, היא חשובה יותר מברכת היין. כל הנאמר סמוך לארץ קמא, קודם למה שנאמר סמוך לארץ בתרא, לאחר ששנה לו בסמיכה לארץ (טור).

ה. הא דחטה ושעורה קודמים, דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת; אבל הכוסס חטה שברכתו בורא פרי האדמה אינה קודמת לברכת בורא פרי העץ. **הגה:** ברכת המוציא קודמת לברכת בורא מיני מזונות, וכל שכן לשאר ברכות (אגור) ואף על פי שהדבר השני חביב עליו (וכן יש לדקדק מדברי הגה"מ פ"ח ומסמ"ק שהביא הטור וכל בו בית יוסף בשם רמב"ם), וכל הא דאמרינן דאחד קודם לחברו, הינו שרוצה לאכל משניהם, לכן יש להקדים החביב או החשוב; אבל אם אינו רוצה לאכל משניהם, אינו מברך רק על זה שרוצה לאכל אף על פי שגם השני מנח לפניו (תרומת הדשן סי' ל"ב); וכל זה דצריך להקדים, הינו דוקא לכתחלה, אבל אם עבר וברך על השני, אם הברכות שוות יוצא, ואין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, ובלבד שיהא דעתו גם כן עליו בברכתו (בית יוסף סי' ר"ו ובזה הסימן בשם רשב"א).

ו. היה לפניו תבשיל מקמח כסמין ושבולת שועל, ושיפון וגפן, ותאנה ורמון, כיון דמברך על התבשיל בורא מיני מזונות, ברכתו קודמת; אף על גב דהנך ממין ז' ואיהו לאו ממין שבועה, מכל מקום כיון דחשיבי דעבדי מיניהו פת ומברך עליהו המוציא וברכת המזון, קודמת אף על גב דלא עבדינהו פת.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכה על מאכלים בתוך הסעודה וסיום הסעודה

אלו דברים בתוך הסעודה טעונים ברכה

(מ"א ב') **איתמר**, הביאו לפנייהם תאנים וענבים בתוך הסעודה¹⁹ -

אמר רב הונא: טעונים ברכה לפנייהם, ואין טעונים ברכה לאחריהם (דברכת המזון פוטרין). וכן אמר רב נחמן: טעונים ברכה לפנייהם, ואין טעונים ברכה לאחריהם. ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: פת פוטר כל מיני מאכל (בין לפנייהם בין לאחריהם), ויין פוטר כל מיני משקים.

אמר רב פפא: הלכתא - (א) דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה - אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם. (ב) ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם. (ג) לאחר הסעודה - טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם.

שאלו את בן זומא: מפני מה אמרו דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, אינם טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם? אמר להם: הואיל ופת פוטרין²⁰.
 אי הכי יין נמי נפטריה פת! שאני יין דגורם ברכה לעצמו (בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו).

שיטות הראשונים

דברים הבאים מחמת הסעודה: לדעת רש"י, פירוש שבאים ללפת בהם הפת. לדעת תוספות ורא"ש, דברים שרגילים לאוכלם עם הפת, ולקבוע עיקר סעודה עליהם, כגון בשר, דגים ודייסא, ואפילו אכלם בלא פת. לדעת רשב"א רא"ה וריטב"א, פירות שבאו

19. ולא ללפת את הפת, דאם כן הווי להו טפלה, ואין חולק בדבר שאין טעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו, אלא לפעמים שבא למתק את פיו בתוך הסעודה בפירות. רש"י.

20. ביאר הרא"ה, דלאו מדין טפלה, אלא לפי שפת הוא עיקר סעודה לכל אדם לכל דברים הבאים אחריו מחמת סעודה. וראה תוספות (מ"ב א', בד"ה אי הכי יין).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ללפת הפת, להשביע רעבונו²¹. והשו"ע²² פסק כרא"ש.

דברים הבאים שלא מחמת הסעודה: לדעת רש"י, שבאים למזון ושובע, כגון דייסא, כרוב ותרדין. לדעת תוספות ורא"ש, דברים שאין דרכן לבא בתוך הסעודה, כגון פירות. לדעת רשב"א רא"ה וריטב"א, פירות שלא באו ללפת הפת, ואוכל מהן לתענוג בעלמא, ואינו מתכוין לאוכלן כדי להשביעו כלל. והשו"ע²³ פסק כרא"ש.

דברים הבאים לאחר הסעודה: לדעת רש"י, פירוש דברים הרגילים לבוא אחר הסעודה, כגון פירות, אפילו הביאום בתוך הסעודה. לדעת תוספות ורא"ש קאי על כל מילי (ואפילו דייסא), שאם הביאום לאחר שמשכו ידיהם מן הפת (לפני ברכת המזון), שוב אין הפת פוטרן. ודעת רשב"א רא"ה וריטב"א, דקאי אפירות. והשו"ע²⁴ פסק כרא"ש.

הגדרת "אחר הסעודה": כתבו תוספות דהיינו לאחר שמשכו ידיהם מן הפת. ועכשיו אין לנו דין זה, דאין מנהג שלנו למשוך ידינו מן הפת כלל עד לאחר ברכת המזון²⁵. והטור כתב דנוהג בסעודות גדולות שלאחר שמושכין ידיהן מן הפת, מסירים אותו ועורכין

21. וקא משמע לן שאף על פי שאין דרכן לבא ללפתן ולא מזון ניהו, אפילו הכי, כיון דאיהו מלפת בהו את הפת, השתא שוינהו טפלה לפת (והחידוש, שלא אומרים שהמלפת בהם בטלה דעתו ולא ליפטרי)... וכלל דברים אלו שאמר רב פפא אינם אלא בתאנים וענבים וכיוצא בהן שהן פירות בלבד, אבל בשר ודגים וכיוצא בהן, בין שבאו בתוך הסעודה, בין שבאו לאחר הסעודה, אינן טעונים ברכה לא לפנייה ולא לאחריהן, דהן בעצמן מזון הן ואינן באין לקנוח סעודה, אלא להשביע והן בעצמן מן הסעודה הן וכו'. רשב"א.

22. או"ח קעז, א. וראה בה"ג (הל' ברכות פ"ו). הו"ד בראשונים וב"י הבין שדעתו כרא"ש. וצ"ב. מקורות - תוספות (מ"א ב', הלכתא). רא"ש (ס"ו כו). רשב"א רא"ה וריטב"א (מ"א ב', ד"ה אמר). ראב"ד (השגות על המאור, ד"ה ומה).

23. או"ח קעז, א. מקורות - ראה פסקה קודמת.

24. או"ח קעז, ב. אמנם ראה ביה"ל (ד"ה שאין אנו) שכתב, דאף שהמחבר סתם לדינא דדברים הבאים לאחר סעודה טעון ברכה אף בדברים הבאים מחמת הסעודה, ומשמע דאפילו אדייסא קאי, יש לעיין בזה דמצינו הרבה פוסקים שחולקים בזה. ועיי"ש, שהביא גם שיטת הרשב"א, והאריך, ומסקנתו דהיות שהוא פלוגתא דרבוותא, ספק ברכות להקל.

וראה מאירי (מ"א ב', ד"ה דברים הבאים לאחר) שכתב: יראה לי שאין דברים אלו אמורים למי שקבע דעתו על כך מתחילת אכילה, וכן מן הסתם לכל בני חבורה, דעתם מתחלת אכילה על כל מה שבעלי בתים מניחים לפנייהם. ואין הדברים אמורים אלא בבעל הבית שבאו לו מתוך היאוש או שלא קבע דעתו עליהם מתחלה, ונתחלף רצונו ובקש מהם. וכעין זה כתב בפסקי ריא"ז (פ"ו, הלכה ד, אות ה).

25. אלא כל שעה שאנו אוכלים פירות או שום דבר קודם ברכת המזון, דעתנו לאכול פת כל שעה. וכ"כ עוד ראשונים. אמנם ראה רבינו יונה שכתב בשם ר"י הזקן, שזהו בימיהם שהיו נוהגים לעקור השלחנות קודם ברכת המזון, ועל כן אמרו שאינו מצורף עם מה שאכל, שנראה כסעודה בפני עצמה וכו'. וראה להלן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולחן בן הרב ישראל זצ"ל

השולחן בפירות ובמיני מגדים, וקובעים עצמם לשתות. והשו"ע²⁶ פסק כהתוספות.

הקובע סעודתו על פירות: דעת רא"ה, רשב"א, רא"ש, מרדכי וריטב"א, שמי שקובע סעודתו על הפירות, הווי ליה הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה, ואפילו אם אוכל מהפירות בתחילת סעודתו בלא פת, אינו מברך לא לפנייהם ולא לאחריהם²⁷. ודעת רבינו יונה שרק אם התחיל לאכול הפירות עם הפת, פטור אח"כ כשאוכל בלא פת²⁸. והשו"ע²⁹ סתם כרא"ש וסיעתו, ובשם יש חולקים כרבינו יונה³⁰.

אכל בתוך הסעודה לשבוע, ואכל מאותו המין אחר הסעודה לקינוח: דעת ריטב"א, ומאירי בשם רוב מפרשים, שהולכים אחר תחילת אכילתו, ואינו מברך עליהם כלל. ורשב"א הסתפק בדבר, וכתב, שקצת ראיה יש לחייבו בברכה³¹.

מים ושאר משקים בסעודה אם נפטרים בברכת הפת: דעת רוב הראשונים דמים שאדם שותה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה, דמחמת הסעודה הם באים לשרות המאכל,

26. או"ח קעזב. אמנם כתב בבית"ל (קעזב, ד"ה שאין) שהרבה ראשונים לא הזכירו סילוק השולחן, אלא רק שמשכו ידיהם מן הפת, ולשיטתם נוהג הדין בסעודות גדולות גם בימינו, כדעת הטור. עיי"ש.

27. רשב"א רא"ה וריטב"א לשיטתם דרב פפא איירי בפירות (ודברים הבאים מחמת הסעודה בסעודה פירשו שאוכלם להשביע רעבונו, ואע"פ שאוכל אותם בלא פת אין טעונים ברכה). ורא"ש ומרדכי ביארו הסוגיא כתוספות, אבל הסתפקו בנדון דידן, והכריעו מסברא, דלדידיה הווי השתא מחמת סעודה, דעיקר סעודתו סמיך עליהו.

28. כן מדויק בלשון רבינו יונה שכתב: **ומתחיל ללפת בהם את הפת** ואח"כ אוכל מהם בלא פת, אף על פי שבסוף אינו אוכל מהם עם הפת כלל, אינו מברך עליהם. וכן מדויק בהמשך דבריו. וכן דייק ב"י (קעזג).

29. או"ח קעזג. אמנם לעיל מיניה (קעזא) סתם השו"ע כרבינו יונה (וכתב ביה"ל, ד"ה ובסוף, שאפשר שכוונתו שכשאוכל פת עם הפירות, בתחילה ובסוף, יוצא ידי רוב הפוסקים, עיי"ש). מקורות - רא"ה וריטב"א (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא). והרא"ש (סי' כח). מרדכי (סי' קלה). רבינו יונה (כ"ט א', ד"ה אמר).

30. וביאר ביה"ל (ד"ה טוב), שדוקא אם קבע סעודתו על הפירות, אוכלם בלא ברכה; אבל בטעימה בעלמא עם הפת, אינם נפטרים. וכתב שכן מוכח בתלמיד רבינו יונה, שממנו מקור דין השו"ע.

וראה קיצור דיני פירות הבאים בתוך הסעודה, במשנ"ב (קעזה, ס"ק כא).

31. מדקיימא לן בבירך על היין שבתוך המזון לא פטר את היין שלאחר המזון, משום דזה לשתות וזה לשרות, אלמא אף על גב דבירך על יין בתוך הסעודה, כיון שאין שתייתו שבתחלה חשובה כשתייתו שבסוף, לא פטר לה וצריך לחזור ולברך; כל שכן הכא דלא בירך עליהן ממש, אלא שנפטרו בגררא דפת, ופת כבר גמר מלאכלו, שהוא צריך לחזור ולברך. ולעניין הלכה, המג"א (קעז, ס"ק ד) הביא ספקו של הרשב"א, ולא הכריע. מקורות - רשב"א (מ"א ב', ד"ה נמצא עכשיו). ריטב"א (הלכות ברכות ג, ד. וחי' מ"א ב', ד"ה דברים, ועיי"ש באריכות); מאירי (מ"א ב', ד"ה דברים הבאים לאחר סעודה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והפת פוטרת אותם³². ובה"ג פסק שיש לברך עליהם. ובמחזור ויטרי כתב שמברכים על מים בסעודה בכל פעם, דהוי כנמלך³³. וכתב הרא"ש, שהרוצה להסתלק מן הספק יברך קודם הסעודה על דעת לשתות בתוך הסעודה. והשו"ע³⁴ סתם **כרוב הראשונים**, ובשם יש אומרים **כבה"ג**, ובשם יש מחמירין עוד, **כמחזור ויטרי**. והביא דברי הרא"ש. והרמ"א כתב שהמנהג כסברא הראשונה³⁵.

דברים הבאים לפני הסעודה: רשב"א הסתפק האם כל שהוא קודם הסעודה אינו מכלל הסעודה כלל, או שמא הם כדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה, שאף הם מעוררים התאוה וגורמים בריבוי המזון. וכתב שכסברא ראשונה נראה עיקר³⁶. וכן מבואר באור זרוע³⁷.

32. וביאור הסוגיא לדבריהם: אי הכי יין נמי, כלומר דיין נמי מחמת הסעודה הוא בא **דלשרות המאכל הוא בא**. שאני יין דגורם ברכה לעצמו - פירש רש"י: בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו אע"פ שלא היו צריכים לשתותו. ולפי **פירוש זה** מים שאדם שותה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה דאף הן מחמת הסעודה הן באין לשרות המאכל. וכן אמרו שהיה נוהג רש"י ורבינו תם וגדולי הצרפתים.

33. וכתב הראב"ד שמפרשים הסוגיא: יין גורם ברכה לעצמו, כלומר השתייה היא גורמת ברכה לעצמה, לפי **שהאכילה והשתיה שני ענינים**, ואי אפשר לשתיהן להיות כאחת. ולפי זה, אפילו שתיית מים בעי ברכה.

34. או"ח קע"ז, מקורות - רש"י (הובא ברשב"א). תוספות (מ"א ב', ד"ה אי הכי). רבינו יונה (כ"ט ב' ברי"ף, ד"ה יין). רשב"א (מ"א ב', ד"ה אי הכי). מרדכי (סי' קלו). סמ"ג (עשין כז, ד"ה תני). סמ"ק (ריש סי' קנא). בה"ג (הובא ברא"ש, סי' כט, ובמרדכי). מחזור ויטרי (הו"ד בתוספות, מ"א ב', ד"ה אי הכי). ראב"ד (הו"ד ברשב"א). רא"ש (סי' כט).

35. וכתב המשנ"ב (ס"ק לט), ולענין י"ש, יש אחרונים שכתבו דצריך ברכה בתוך הסעודה, משום שאין שותין אותו מחמת צמאון האכילה כשאר משקין. אבל המג"א כתב, דבתוך הסעודה אין צריך ברכה, משום דאז בא לעורר תאות המאכל וחשיב גם זה מחמת הסעודה. וכל זה בתוך הסעודה; אבל אם שותה את הי"ש אחר סעודתו, דאז בודאי דעתו רק לעכל המזון, לכולי עלמא צריך ברכה.

36. וראה ר"ף (פסחים, פרק י', כד א דפיו, בסופו) שכתב: ...אבל על הגפן ועל פרי הגפן, איכא מאן דאמר לא מברכין אלא בסוף, ואיכא מאן דאמר מברכין לבתר תרין כסי דמיקמי סעודה ולבתר תרין דבתר סעודה, והדין טעמא בתרא טעמא דמסתבר הוא, ושפיר דמי למיעבד הכי.

37. הב"י (קע"ז, ד"ה וכתב עוד ואני) הביא דברי הרשב"א, והעמידם בקודם ברכת המוציא. הדרכי משה (הארוך, קע"ז אות ב) הביא דברי הרשב"א, ודברי רא"ש שכתב: דברים הבאים לפני הסעודה, כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעוד, בכלל הסעודה הן ונפטרין בברכת המזון, והעמיד דברי הרא"ש, בלאחר ברכת המוציא. והמשנ"ב (קע"ז, ס"ק ב) האריך בפרטי דין זה, עיי"ש (ובבן איש חי, נשא, ד).

עוד הביא המשנ"ב מחלוקת אחרונים, אם יכול לאכול קודם המוציא דברים שאין צריכים ברכה בסעודה (שו"ע הרב, או"ח רמט"א), או שנחשב גורם ברכה שאינה צריכה (חיי אדם, כלל מא, דין ה). וראה עוד מג"א (רמט, ס"ק ו) ולעומתו 'ראשון לציון' (לה"ר חיים בן עטר, חידושי שו"ע יו"ד קסה, ה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, סימן קעז)

א. דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהינו דברים שדרך לקבץ סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: בשר, ודגים, וביצים, וירקות, וגבינה, ודיסא ומיני מלוחים, אפלו אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפניהם, דברכת המוציא פוטרם; ולא לאחריהם, דברכת המזון פוטרם;

ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהינו שאין דרך לקבץ סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: תאנים וענבים וכל מיני פירות (ועין לעיל סימן קסח סעיף ח), אם אוכל אותם בלא פת, טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא אינה פוטרם, דלאו מעקר סעודה הם; ואינם טעונים ברכה לאחריהם, דכיון שבאו בתוך הסעודה ברכת המזון פוטרם; ואם בתחלת אכילתו אכל הפרות (עם פת) ובסוף אכל עמם פת, אפלו אם בינתים אכל מהם בלא פת, אינם טעונים ברכה אף לפניהם.

ב. ודברים הבאים לאחר סעודה קדם ברכת המזון, שהיה מנהג בימות חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכל פרות ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם, בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עקר הסעודה; ודין זה האחרון אינו מצוי בינינו, לפי שאין אנו רגילין למשך ידינו מן הפת עד ברכת המזון.

ג. ואם קובע לפתן סעודתו על הפרות, הווי ליה הפרות כדברים הבאים מחמת הסעודה; ואפלו אם אוכל מהפרות בתחלת סעודתו בלא פת, אינו מברך לא לפניהם ולא לאחריהם, ויש חולקין, ולכן טוב שיאכל בתחלה מהפרות עם פת, ואז אפלו אם אחר כך יאכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה כלל.

הגה: ואף על פי שאינו חוזר לבסוף לאכל עמם פת, מאחר שעקר קביעות היה עליהו (בית יוסף בשם הר"י).

מקורות - רשב"א (מ"א ב', ד"ה ואני מסתפק; הו"ד בב"י קעז, סוף סעי' ג-ד); אור זרוע (ח"ב הלכות ערב שבת, סי' כא). רא"ש (פסחים, פרק ערבי פסחים, סוף סימן כד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ד. אף על פי שלא היו הפרות לפננו בשעה שברך על הפת, כיון דלפית את הפת הם באים אינם טעונים ברכה כלל.

ה. אם אחר שברך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון, אכלו מדברים שדרך לבא ללפת את הפת צריך לברך עליהן כדין נמלך. (ולא ראיתי נזהרים בזה, ואפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעדה וע"ל סי' ר"ו).

(או"ח, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, סימן קעד)

ז. אם אין לו יין ושותה מים או שאר משקה, אין לברך עליהם דחשיבי כבאים מחמת הסעדה, לפי שאין דרך לאכל בלא שתיה; ואף יין לא היה צריך ברכה לפננו, אלא מפני שהוא חשוב וקובע ברכה לעצמו; אבל מים או שאר משקים לא חשיבי, ואינם טעונים ברכה; ואכלו אם היה צמא קדם סעדה, כיון שלא רצה לשתות אז, כדי שלא יזיקו לו המים, נמצא כי שתית המים בסבת הפת היא, ופת פוטרם. ויש אומרים לברך על המים שבסעדה, ויש מחמירין עוד לברך עליהם בכל פעם, דסתמא נמלך הוא בכל פעם; והרוצה להסתלק מן הספק ישב קדם נטילה במקום סעודתו, ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו.

הגה: והמנהג כסבא הראשונה.